Trandansen

Sten-Ove Pettersson berättar. . .

Det är tidig morgon hemma på gården Norrhult. Far gör morgonsysslorna i ladugården, medan jag själv tar mitt morgonkaffe.
Jag ska strax göra iordning min matlåda för en ny arbetsdag.
Jag är vid den här tiden förman på torvfabriken vid Stockås, ett arbete jag blivit satt att sköta sedan det gångna årsskiftet.

Stockås gamla torvfabrik.

Telefonen ringer. Jag är van vid tidiga telefonsamtal. ”Mina” gubbar har tidiga morgonvanor och har de arbeten långt ute på den stora torvmossen och inte kan ställa upp på den dagliga ordergivningen vid fabriken klockan 7.00, då väljer de ofta att ringa och ta instruktioner, så här i den minst sagda arla morgonstunden.

Jag tuggar fortfarande på mors frukostbulle, medan jag går in i kammaren för att ta samtalet. Det är inte någon av ”mina” gubbar jag har i andra ändan av tråden den här gången. Nej, det är Arne Nilsson. Han är granne och bor bara någon kilometer bort på andra sidan våra ägor, alldeles intill järnvägen.

Rejält uppjagad berättar han att han just hämtat en skadad trana som flugit mot järnvägens elledning. Vad han kan se är ena benet helt brutet och hänger bara ihop med en sena - men det kan vara ytterligare skador.

Vad är att göra??

Arne kräver snabba beslut eftersom hans hustru, nu medan han ringer, löper risk att bli illa skadad av den aggressiva tranan, som hon försöker hålla fast ute i förstugan.
För att få lite betänketid föreslår jag att de tar ut tranan i ladugården, kanske till en tom spilta eller kalvkätte, där de försöker täcka över den med en filt, så hon får det mörkt och varmt.
Kanske lugnar hon sig då. Så ska jag komma och hämta henne om en stund. Jag måste bara ringa ett par samtal först, nu när jag blir försenad till arbetet.
Samtalen går fort, liksom bilfärden till Arne.

I en tom spilta ligger den skadade tranan, och som jag föreslog, övertäckt med en filt. Så fort vi lättar på filten, hugger den vilt omkring sig.
För att undvika eventuella skador, både på oss och tranan, tar vi både filt och trana och placerar ”paketet” i min Volkswagens bagageutrymme bakom baksätet. Det passar precis.

Jag funderar under hemfärden vad som kan göras. Benbrottet är definitivt allvarligt. Men tranan verkar ju pigg för övrigt. Åtminstone av hennes huggvillighet av att döma. - Kanske går det ändå att spjäla benet och få det att läka?

Jag bäddar ner tranan i halmen i en tom kalvkätte i vår ladugård och beslutar att ringa upp Mauritz Magnusson i Hasselfors.
Han är en god vän och min läromästare i umgänget med naturen. Som landets då störste enskilde ringmärkare kan han det mesta om hur fåglar ska hanteras.
Dessutom får han nu chansen att göra en gentjänst. I fjol höst hjälpte jag och min kamrat Gustav Ignell honom att operera bort en krok ur en storskraksnäbb. Skraken hade fastnat på en långrev i Teen. - Den operationen lyckades.
Jag når Mauritz på brukskontoret i Hasselfors. Han kan komma med en gång, eftersom turligt nog brukets jägare Axel Kvist just befinner sig hos Mauritz. Han kan bestå med bilskjuts. Dessutom är han van att handskas med djur i alla de former, sedan sin tid som jaktelev på de skånska godsen.
Under tiden som jag väntar på ”veterinärerna” förhandlar jag med mor om att få ta nödvändiga

delar ur husapoteket. Förhandlingarna går bra vad avser att tulla på ”apoteket”. Det är när jag vill ta ett varpspröt från hennes vävstol, att delas och användas vid spjälningen av tranbenet, som förhandlingarna riktigt hårdnar till. - Men med en tårdrypande beskrivning av tranans tillstånd ger hon med sig.
Snart anländer Mauritz och Axel. Och de anländer minsann ståndsmässigt. I brukets representationsbil, en svart Studebaker V8.
Axel, som förutom att han är jägare också är brukets chaufför, ska senare på dagen hämta gäster i Hallsberg. Därför det något udda bilvalet.
Efter en kort förundersökning, där vi bedömer att det kan vara värt ett försök att göra en operativ insats, går vi till verket.

Axel Qvist, jägare och chaufför vid Hasselfors Bruk.

Vi delar upp arbetsuppgifterna så att Axel, i kraft av att han är gift med en sjuksköterska, svarar för den operativa delen.
Jag, som är yngst och förhoppningsvis starkast, ska hålla fast patienten medan ingreppet pågår.
Mauritz, som är äldst och dessutom fullständigt i avsaknad av praktiska egenskaper, får sköta arbetsledningen och ev. rycka in som reserv om manspillan skulle uppstå.

Det börjar illa. Tranan är mycket piggare och starkare än vad vi kunnat ana och hon inleder med att slå huvudbonaderna av både Axel och mig och piska mitt ansikte med sin tillfälligt fria vänstervinge hårt och envetet så att blodvite uppstår.
Än mer blod ska komma att flyta när hon får in ett perfekt hugg med sin sylvassa näbb bakom Axels öra.

Nu är blodvite ett alltför svagt ord. Kalvkätten börjar likna ett slakteri, där det är ”slaktarna” som blöder. Dramatiken förstärks av att tranvingarna lyckas piska upp delar av den torvbädd som finns under halmen.
- Torven ryker i högan sky. Av en blandning av blod, svett och torvdamm får våra anleten allt groteskare utseenden. Rännilar av svett skär små ljusa fåror i lodräta mönster och förstärker ”färgsättningen”. - Kanske skrämmer det också tranan.
Mauritz har i villervallan flyttat ut på kättens utsida där han satt sig i säkerhet. Hans kommentarer och goda råd ges för döva öron.
Vi har annat att tänka på.

Till slut lyckas jag koppla ett effektivt grepp på den bångstyriga. Något åt nacksvingshållet, där tranans huvud, och framför allt sylvassa näbb, hamnar innanför min lumberjacka, medan min högerarm håller hennes vingar i ett stadigt grepp.
Axel arbetar frenetiskt.
Lägger på sårsalva, gasbinda - spjälar - och tejpar.
Blodflödet från hans öra har upphört men svetten lackar desto mer. Det är inte lätt, i halvmörkret, halmen och torvdammet.
Äntligen är han klar!
Han reser sig från sin knästående operationsställning, torkar svetten från hakspetsen och suckar djupt men befriande. Försiktigt drar jag tranans huvud ur lumberjackans mörker, reser henne upp och vi ska beskåda vårt verk.
Tranan ser djupt olycklig ut där han försöker stå - hon vinglar till, och jag lyckas ta henne innan hon faller. Jag reser upp henne igen.

Först då ser vi alla vad vi lyckats åstadkomma. - Förbannelse, förbannelse! - Vi har monterat benet bakochfram. Om tranan sett olycklig ut, så är det ingenting mot vad vi känner.
Vad göra?
Efter ett kort rådslag enas vi om att göra om behandlingen. Den här gången går det bättre. Vi kan greppen och tranan är förmodligen tröttare nu.
Vi bäddar ner tranan i halm och täcker henne med en filt, sedan ingreppet är klart.
Besöket i tvättrummet känns alldeles nödvändigt och efteråt smakar mors kaffe extra gott. Vi skiljs åt, var och en till sitt.

Epilog: Dagen därpå låg tranan död på sin halmbädd - och efter den morgonens erfarenhet är jag betydligt restriktivare vid beslut om eventuell behandling av sjuka och skadade djur och fåglar.

Sten-Ove, torvingenjör vid Hasselfors Garden, ornitolog och naturvän.

/ Sten-Ove Pettersson, januari 1996